

ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΓΙΑ ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΣΥΛΛΗΞΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΤΗΣ ΚΥΘΡΕΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ*

ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Αξιότιμοι κύριοι,

Σύμφωνα με νεώτερες πληροφορίες ποδ περιήλθαν στα χέρια του Δ.Σ. του σωματίου «Ελεύθερη Κυθρέα», προκύπτουν τα ακόλουθα στοιχεία σχετικά με την τουρκοκρατούμενη κωμόπολη της Κυθρέας:

1. Όλη ή κοινότητα κατοικείται και οι έξι ένορρες της έχουν αξιοποιηθεί.

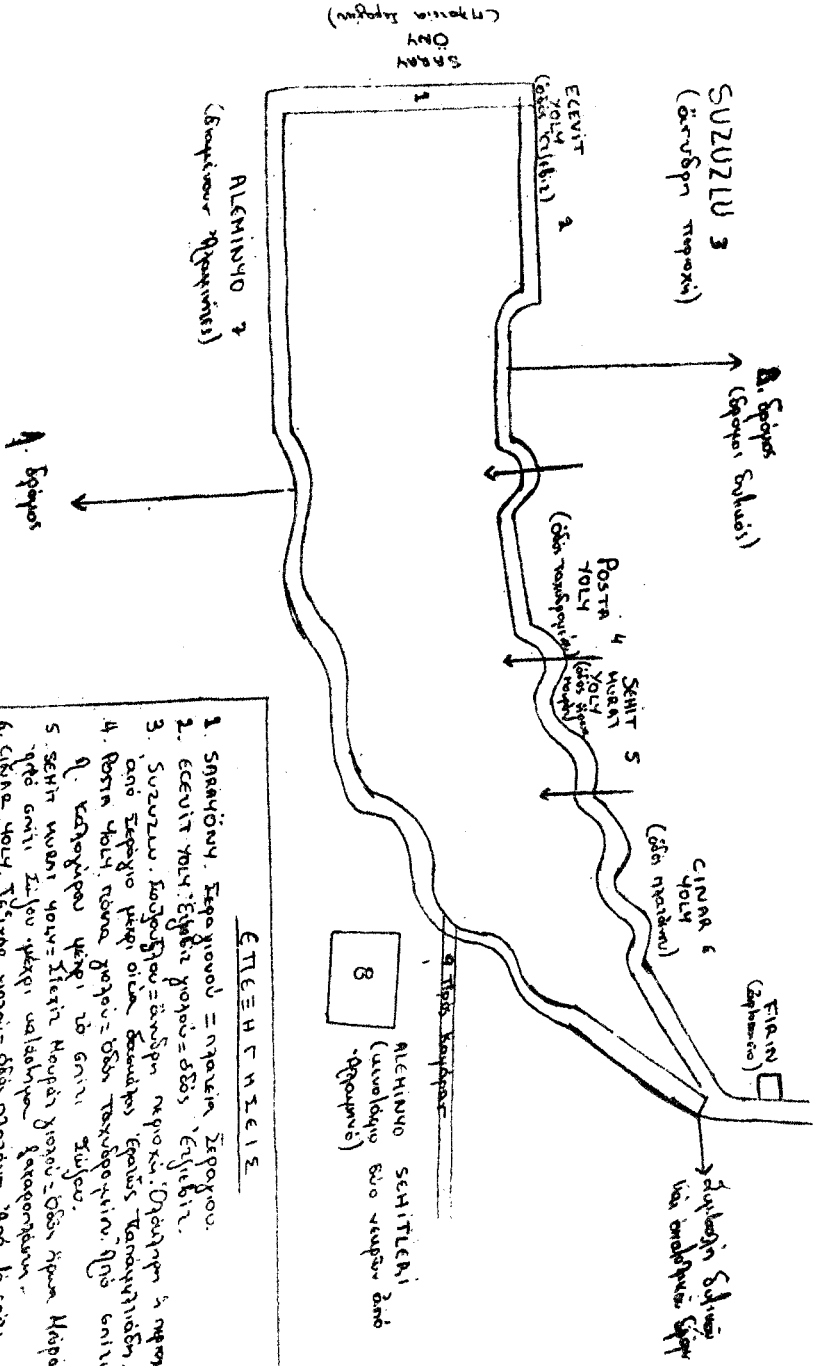
2. Στην Κυθρέα έχουν πάει τουρκοκύπριοι από την Άλαμινό, τον Κοτσιάτη, το Μαθιάτη καθώς και δυο οικογένειες από τη Λουρουτζιήνα. Οι κάτοικοι της τελευταίας αυτής τουρκοκυπριακής κοινότητας έχουν μεταφερθεί από το 1976 βασικά στη Λύση, ενώ δυο οικογένειές τους μεταφέρθηκαν στην Κυθρέα.

3. Παράλληλα στην κωμόπολη έχουν μεταφερθεί 1000 περίπου έποικοι από την ήπειρωτική Τουρκία.

4. Οι περισσότεροι κάτοικοι της κωμόπολης ασχολούνται με την κτηνοτροφία (έχουν αγελάδες και αίγοπροβάτα), ενώ άλλοι ασχολούνται με την γεωργία ή σαν εργάτες άσβεστοποιίας. Παράλληλα οι γυναίκες των έποίκων δουλεύουν σαν εργάτριες στα εργοστάσια της Μιάς Μηλιάς.

5. Όλα τα τοπωνύμια έχουν μετονομασθεί. Σ' όλα έχουν δοθεί τουρκικά όνόματα. Το Σεράγιο μετονομάστηκε σε Σεράγιονου, ή περιοχή από το Σεράγιο μέχρι το σπίτι του Άνδρέα Καλογήρου πήρε την όνομασία Έτζεβίτ σοκκάκ, από το σπίτι του Άνδρέα Καλογήρου μέχρι το μέλο Νουσκά, όνομάστηκε Πόστα σοκκάκι. Από το μέλο Νουσκά μέχρι τα ύποστατικά ζαχαροπλάστη όνομάστηκε Σιεχίτ Μουράτ σοκκάκ, από τα ύποστατικά ζαχαροπλάστη μέχρι το σπίτι της Έρατώς Παπαμιλιτιάδη Τζινάρ σοκκάκ. Από της Έρατώς Παπαμιλιτιάδη μέχρι το άρτοποιείο όνομάστηκε Τζινάρ σοκκάκ (πλάτανος). Από το άρτοποιείο μέχρι τα καφενεία της Χαρδακιώτισσας όνομάστηκε Άρσλάν Τουρκές σοκκά, από τα καφενεία της Χαρδακιώτισσας μέχρι τον Κεφαλόβρυσο όνομάστηκε Πασπινάρ σοκκάκι. Η Συρκανιά όνομάστηκε TURKIYE GOCME NLERI (κάτοικοι Τουρκίας), ελάχιστες πινακίδες με έλληνικά όνόματα έχουν παραμείνει.

* Κείμενο δημοσιογραφικής διάσκεψης στις 20.8.80, Λευκωσία - Κύπρος.

ΕΤΕΡΗ ΧΕΙΡ

1. ΣΡΑΪΟΥΝ: Εργασιών = ημερική, Σηρογού.
2. ΕΛΕΥΤΙ ΧΟΥΛ: Εγχείρη προπορ = δδός, Εγχείρη.
3. SUZUZLU: Ιαγούργου = ανδρική ημερική, Ορμαγινω η ημερική, ανώ Σηρογού ημερική οίμα, Σακ Σακίλ, Σακ Σακίλ, Σακ Σακίλ.
4. ΠΟΣΤΑ ΤΟΥΛ: ημερική, προπορ = δδός, ανατολική, ημερική οίμα.
5. ΣΕΪΤ 1: ημερική, προπορ = δδός, ανατολική, ημερική οίμα.
6. CİNAR ΧΟΥΛ: Τσίρω, προπορ = δδός, ανατολική, ημερική οίμα.
7. ΑΛΕΜΙΝΩ: ημερική, προπορ = δδός, ανατολική, ημερική οίμα.
8. ΑΛΕΜΙΝΩ ΣΕΪΤΕΡΙ: ημερική, προπορ = δδός, ανατολική, ημερική οίμα.

Ἐναλυτικότερα ἐπισυνάπτονται σχεδιαγράμματα.

6. Οἱ βανδαλισμοὶ στὰ νεκροταφεῖα καὶ στὶς ἐκκλησιὰς εἶναι πρωτοφανεῖς. Συγκεκριμένα ἔσπασαν ὅλους τοὺς σταυροὺς τῶν νεκροταφείων, ἐνῶ οἱ τάφοι ἀνασκάφτηκαν γιὰ νὰ βροῦν χρυσαφικά καὶ χρήματα. Οἱ ἐκκλησιᾶς ἔχουν κατασπληθεῖ καὶ οἱ τοιχογραφίες ἀκόμα ἔχουν καταξεσθεῖ καὶ καταστραφεῖ, ἐνῶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις — ὅπως στὴν περίπτωση τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Ἁγίας Μαρίνας — ἔχουν κατεδαφίσει τὸ γύψινο ἐπίστρωμα τῶν τοίχων μὲ ἀποτέλεσμα ὅλες ἀνεξαίρετα οἱ τοιχογραφίες, ποὺ μερικὲς μάλιστα ἦσαν ἀρκετὰ παλαιές, νὰ καταστραφοῦν. Περιηγητὲς ποὺ πρόσφατα ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἁγία Μαρίνα τῆς Κυθρέας φωτογράφησαν τὰ εἱρεπια καὶ τὰ κατάλοιπα τῶν τοιχογραφιῶν. Δυστυχῶς κάτοικος τῆς Κυθρέας στὸν ὁποῖο παραδόθηκε ἀπὸ τοὺς τουρίστες, διέπραξε τὸ λάθος νὰ τὸ στείλει στὴ Γερμανία γιὰ καθάρισμα μὲ ἀποτέλεσμα ὀλόκληρο τὸ φιλμ νὰ μᾶς ἐπιστραφεῖ κατεστραμμένο. Ἔτσι μιὰ μοναδικὴ ἐνκαιρία γιὰ διάσωση τῶν εἱρεπιῶν τῶν τοιχογραφιῶν τῆς ἐκκλησιᾶς χάθηκε ὀριστικὰ καὶ ἀμετάκλητα. Μὲ ἀποτέλεσμα ἀκόμα ἕνα ἀμείλικτο καὶ φοβερὸ ντοκουμέντο νὰ χαθεῖ μέσα ἀπ' τὰ χέρια τῆς Ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς. Τὸ ντοκουμέντο αὐτὸ μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα στοιχεῖα γιὰ τὶς βεβηλώσεις τῶν ἐκκλησιῶν μας στὸ βορρᾶ θὰ μποροῦσε ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ κράτος νὰ τ' ἀξιοποιήσει καταγγέλλοντας τοὺς τουρκοὺς βανδαλισμοὺς στὴν Οὐνέσκο καὶ στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν. Ὅμως οἱ ἴδιοι οἱ τουρίστες μπόρεσαν καὶ μετέφεραν στὶς ἐλεύθερες περιοχὲς καὶ μᾶς παρέδωσαν ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Ἁγίας Μαρίνας, τὶς ὁποῖες, ὅπως προαναφέραμε, κατὰστρεψαν ἐντελῶς καὶ πέταξαν μέσα σὲ ἄλλους σωροὺς ἀπὸ σκουπίδια σὲ παρακείμενο χῶρο. Εἶναι ὅμως κι' αὐτὸ ἕνα συγκλονιστικὸ στοιχεῖο, ποὺ μπορεῖ τόσο ἡ Οὐνέσκο ὅσο καὶ τὸ Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν νὰ τὸ διερευνήσῃ προκειμένου νὰ ζητηθοῦν εὐθύνες καὶ ἡ ἀποβολὴ τῆς Τουρκίας, τουλάχιστο ἀπὸ τὴν Οὐνέσκο. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἁγία Μαρίνα, συλήθηκε καὶ τὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὴ Χαρδακιώτισσα, τοῦ ὁποίου, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρθηκε, «στέκουν μόνον οἱ τοῖχοι». Συλήθηκε ἐπίσης ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Ἄννας τῆς Συρκανιᾶς μὲ μόνη «χαριστικὴ» ἐξαίρεση στὴ καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς, ποὺ ἀκόμα βρίσκεται πάνω στὸ καμπαναριὸ της. Ὅλες οἱ εἰκόνες ἔχουν σπληθεῖ καὶ πουληθεῖ.

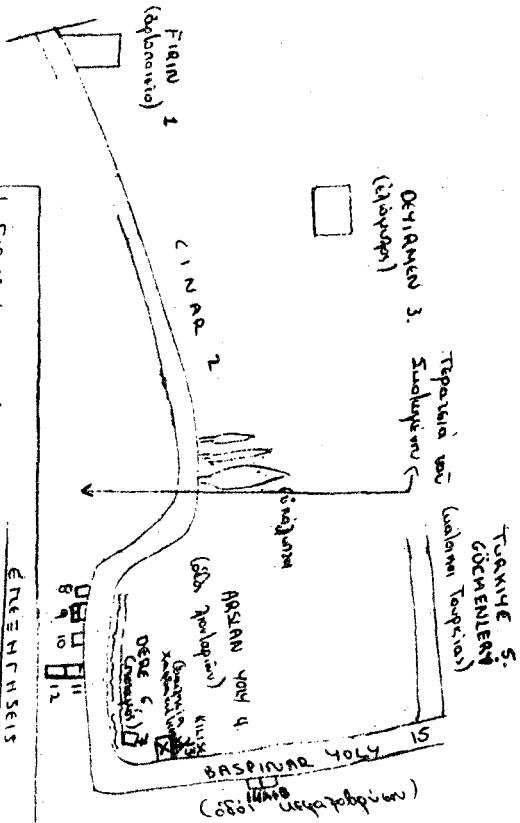
Χειρότερη ἦταν ἡ «μοῖρα» τῆς Παναγίας τῆς Χαρδακιώτισσας, ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καμπάνα ποὺ εἶχε ἀφαιρεθεῖ, συλήθηκαν ὅλες οἱ εἰκόνες της, καὶ μετατράπηκε πρόσφατα σὲ τζαμί. Στὸ δάπεδο τῆς ἐκκλησιᾶς ἔχουν βάλει χαλιά, ἐνῶ ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς μετεφέρθηκε στὴν ἀστυνομία τῆς κομόπολης.

7. Στὸ Σεράγιο ἰδρύθηκε ὁ Ντεμερμενλικ Σπόρτ Κουλπουδ (Ἀθλητικὸς Σύνλογος Κυθρέας).

8. Τὸ δημοτικὸ σχολεῖο τῆς Χαρδακιώτισσας λειτουργεῖ μὲ τρεῖς δασκάλους καὶ ἑκατὸ μαθητὲς, ὅπως λειτουργεῖ καὶ τὸ μεγαλύτερο σχολεῖο τῆς κομόπολης στὴν Τζουμαγιά, ἐνῶ τὸ γυμνάσιο μετατράπηκε σὲ στρατώνα. Οἱ μαθητὲς τοῦ γυμνασίου φοιτοῦν σὲ γυμνάσιο τῆς Λευκωσίας.

9. Σὲ μιὰ ἀπόσταση κάπου 300 μέτρα ἀπὸ τὸν κινηματογράφου Ἁριστόδημον Μαλαοῦ, ποὺ βρίσκεται στὸ Σεράγιο τῆς Κυθρέας, δημιούργη-

6) Σχολικό γλωσσικό Σχολείο Κρήτης.

ΕΠΕΞΗΓΗΣΙΣ

1. FIRIN 1. φίριμ = αφρονισμός (φου) 0 Σείριος φίριμ φέριμ ή κρητικά φος ούλιωκίτιν. 3 DEYIRIMEN. Μεγίστη = ετοιμάζω
4. ARSIAN 40LY. Άρσην γιογιό = Σείριος γιοιολάκιαν.
5. TUAKINE GÖCHENILERA. Τσούρια γιουλέ γιεντίρι = Κωνσταντίνος Τσούριας. 4. SUPRANIA 6. DESE. Μετέρι = παραγός [το κρητικό βουκόλιον]. 7. OICIA. Ραγγίριμ λουρά (Μαργίλια)
8. OICIA. Ραγγίριμ. 9. OICIA. Ραγγίριμ. 10. OICIA. Ραγγίριμ. 11. OICIA. Ραγγίριμ. 12. OICIA. Ραγγίριμ. 13. KILISE. Κίρισι = τσούρια [Καθολική] 14. ΑΤΒ. Καλαμάκιαν ηγορέσιαν Αγοράσιαν Μαυράκιαν 6' δην Χορσουλίσβα. 15. BASPIARA 40LY. Ραγγίριμ γιογιό = Σείριος Κεγο. Χορσουλίσβα.

σαν ιδ τοούρκικο νεκροταφείο τής κοινότητας.

10. Μερικά σπίτια παλιά έχουν κατεδαφιστεί, ενώ μερικά παλιότερα έχουν καταρρεύσει. Έξάλλου κάτω από το σπίτι 'Ατταλλίδη στη Χαρδακιώτισσα έπισημάνθηκαν μέσα σε λεμονόδενδρα όσα άταφων, Έλληνοκυπρίων όπως φαίνεται, νεκρών.

11. Πριν από λίγες μέρες ένας τουρκοκύπριος τυμβωρξός σκοτώθηκε και ένας άλλος τραυματίσθηκε στη προσπάθειά τους να συνεχίσουν την σήληση που έδω και αρκετά χρόνια άρχισε, από τους Τούρκους τής περιοχής στη νεκροπόλη των Χύτρων στα ανατολικά κρσάπεδα τής κωμόπολης, δίπλα στα ερείπια τής εκκλησιās του 'Αγίου Δημητρίου. Οι Τούρκοι τυμβωρξοί καταπλακώθηκαν από μεγάλο τάφο που άνάσκαπταν στη περιοχή τής νεκροπόλης για να εύρον άμφορείς, τερακότες και άλλα αρχαία αντικείμενα. Και στην τελευταία αυτή περίπτωση πιστεύουμε πως ή Ούνεκο θα πρέπει να διενεργήσει επιτόπια έρευνα, για να έπισημάνει τουλάχιστο, το βαθμό του κακοεργήματος που έχει συντελεστεί σε βάρος τής πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Σ' όλες τις περιπτώσεις τοίχοι εκκλησιών είναι μισογκρεμισμένοι με τους γύφους και τις τοιχογραφίες καταστραμμένες έντελως, και τους τοίχους καταμαρτυρημένους από τη φωτιά, που για άγνωστο λόγο έχει άναφθει.

Το πρόβλημα τής καταστροφής τής πολιτιστικής μας κληρονομιάς σε όλη την Τουρκοκρατούμενη βόρεια Κύπρο παρουσιάζεται άνάγλυφο και σε μικρογραφία, όπως έχει ήδη έκτεθει στην Τουρκοκρατούμενη Κυθρέα: Με την άθθαίρετη άλλαγή των τοπωνυμίων, με τη σήληση αρχαίων νεκροπόλεων και σύγχρονων νεκροταφείων, με την καταστροφή άνεπανάληπτης αξίας βυζαντινών τοιχογραφιών, με τη καταλήστευση και έμπορία εικόνων φορητών, με την μετατροπή εκκλησιών σε τζαμιά.

Εβλόγα λοιπόν διερωτόμαστε: Είναι αρκετές οι καταγγελίες μας, και δόθηκε από μέρους τής εκκλησίας και του κράτους μια επακριβής εικόνα του ύφους τής άνεπανάληπτης καταστροφής που σημειώθηκε σε βάρος τής χιλιόχρονης πολιτιστικής παρακαταθήκης μας προς το Παγκόσμιο Συμβούλιο Έκκλησιών και την ΟΥΝΕΣΚΟ; Πολύ φοβούμαστε πως όχι. Κι' αυτό γιατί ίσως να μη έχει εξακριβωθεί το μέγεθος τής σαρωτικής καταστροφής που σημειώθηκε. Γι' αυτό πιστεύουμε πως είναι άμεση άνάγκη να κινηθούμε σαν εκκλησία και σαν κράτος τάχιστα, τώρα, προς την πλευρά τής ΟΥΝΕΣΚΟ και του Παγκόσμιου Συμβουλίου Έκκλησιών, προκειμένου εκπρόσωποι τους να κατεβούν στην Κύπρο, να καταγράψουν και να θέσουν κάτω από την άμεση έποπτεία τους τα ύπολείμματα έστω που ένδεχόμενα να άπόμειναν στην κατεχόμενη γη μας. Άλλα και για ένα άλλο λόγο ακόμα: Να έπισημανθούν και να εξαγορασθούν, είτε από το κράτος είτε από την εκκλησία, τυχόν αντικείμενα που βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές καθώς και εικόνες φορητές ή άλλα σκεύη εκκλησιαστικά πολύτιμα. Μα και για ένα τελευταίο ακόμα λόγο: Να ύποστεί ήθικες κωρώσεις ή Τουρκία που έν όνόματι μιας «είρηνευτικής επιχείρησης» κατέστρεψε ένα πολιτισμό όλόκληρο.

Οι τοιχογραφίες τής 'Αγιάς Μαρίας που καταστράφηκαν, βρίσκονταν στο βόρειο και στο νότιο τοίχο τής εκκλησιās αντίστοιχα. Η τοιχογραφία που βρίσκόταν στο μέσο του βόρειου τοίχου παρίστανε τον 'Αρχάγγελο Μι-

χαήλ κρατώντας στο δεξι χέρι τή ρομφαία και στο άριστερό τὸ Ἅγιο Πο-
τήριο ποδ μέσα του βρισκόταν ἡ κεφαλή τοῦ Χριστοῦ.

Ἄκριβῶς ἀπέναντι, στο νότιο τοῖχο, βρισκόταν ἡ τοιχογραφία τ' Ἁγ
Γιώργη καβαλλάρη σ' ἄλογο ἐμπνευσμένη ἀπὸ τή γνωστὴ παράδοση, με τή
βασιλοπούλα στὰ καπούλια τοῦ ἀλόγου και σκοτώνοντας με τὸ χαντζάρι
τὸ δράκο.

Κάθε μιὰ ἀπὸ τίς τοιχογραφίες εἶχε ὕψος κάπου 2½ μέτρα και πλά-
τος ἄλλα 2.

